

Урбанізаційні процеси в західному регіоні України: ретроспективно-хорологічний аналіз

Ярослав ДЖАМАН^{1*} <https://orcid.org/0000-0003-0471-015X>

УДК 911.3:314(477.8)

Андрій ЧЕРНЮХ^{1**} <https://orcid.org/0009-0004-8085-0917>

ПОШУКОВА СТАТТЯ

¹Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
кафедра географії України та регіоналістики

Листування – *y.dzhaman@chnu.edu.ua; **cherniukh.andrii@chnu.edu.ua

Ключові слова: урбанізація, урбанізаційні процеси, агломерація, великі міста, середні міста, системи поселень, динаміка, ретроспективний аналіз, західний регіон, Україна.

Анотація: Розглянуто ретроспективні особливості урбанізаційних процесів у західному регіоні України. Виділені часові проміжки і встановлені поселення надання магдебурзького права і статусу міста (у XII-XIV ст. – 15 міст, XV-XVI – 48, XVII-XVIII – 19 і XIX-XX ст. – 36 міст).

Охарактеризовано темпи приросту кількості міського населення і рівня урбанізованості областей західноукраїнського регіону в другій половині XX ст. і проведено порівняльний аналіз із середніми показниками по Україні.

Проаналізовано динаміку чисельності населення найбільших, великих і середніх міст впродовж 125 років (1897-2022). Визначені темпи приросту людності міст за категоріями (впродовж 1959-2022 рр.).

1. ВСТУП

Приналежність України впродовж XIX ст. до складу різних імперій ускладнює аналіз її економічного становища, в тому числі динаміки розвитку міст та урбанізаційних процесів. Роздробленість між різними державами спричинила те, що різні частини території сучасної України економічно розвивалися асинхронно. Фактично до скасування кріпосного права Україна була суто аграрною. В середині XIX ст. промисловість не мала значного розвитку, а в її структурі провідне значення відігравали галузі, що були зумовлені переробкою сільськогосподарської продукції: спиртова, цукрова, олійно-жирова, які не виступали економічною основою значної концентрації робочої сили і формування великих міст, а тільки малих і середніх. Урбанізаційні процеси в Україні почали активно розвиватися з останньої чверті XIX ст., коли на сході (Донбасі та Придніпров'ї) розпочалося масове будівництво потужних підприємств вугільної і залізорудної промисловості, металургійного комплексу, підприємств важкого машинобудування тощо. Це, в свою чергу, притягувало трудові ресурси, активізувало житлове будівництво, прокладання шляхів сполучення та ін. Освоєння Криворізького залізорудного і Донецького кам'яновугільного басейнів стало поштовхом формування потужних економічних центрів і промислових районів, спорудження великих міст і агломерацій. Темпи зростання кількості міст і міського населення в цьому регіоні були надзвичайно високими (Руденко 2023а).

2026, 857; DOI: <https://doi.org/10.31861/geo.2026.857.235-243>

<https://geochnu.top/>

Open Access. © 2026 Я. ДЖАМАН, А. ЧЕРНЮХ
опубліковано у Чернівецькому національному університеті

Ця робота ліцензується відповідно до

CC BY-NC-ND із Зазначенням Авторства – Некомерційна – Без Похідних 4.0 Міжнародна

Загалом в Україні чисельність міського населення на кінець XIX ст. складала 3,7 млн. осіб, що становило лише 12,9 % його загальної кількості; найнижчі рівні урбанізованості були властиві для західних регіонів (до 8 %) ([Руденко 2023а](#)). За 1913-1950 роки міське населення України (в сучасних межах) збільшилося майже вдвічі (з 6,8 млн. до 12,8 млн. осіб), а рівень урбанізованості – з 19 % до 35 % ([Народне господарство 1965](#)). У другій половині XX ст. кількість міського населення зростала до 1993 р. і максимальний показник становив 35,5 млн. осіб. Після цього чисельність міського населення України зменшувалася і в 2001 р. склала 33,5 млн. осіб. Величина урбанізованості стабілізувалася на рівні 68 % (впродовж 1991 – 2001 рр.) ([Населення України 2001](#)). Урбанізованість території прийнято вимірювати не тільки часткою міського населення до загальної людності, але й розподілом населення між містами різної величини і чим у більших містах зосереджене населення, тим сильніший їх вплив на господарське і культурно-політичне життя країни ([Джаман 2003](#)). На початок XXI ст. в Україні у 47 великих містах із чисельністю 100 тис. осіб і більше було зосереджено 57,2 % міських жителів і 38,8 % всього населення ([Статистичний щорічник 2001](#)).

Західноукраїнський регіон завжди виділявся на державному тлі низьким рівнем урбанізованості. Тому тема дослідження хронологічних і хорологічних особливостей урбанізаційних процесів цього регіону є актуальною.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Важливими науковими доробками у вивченні проблем урбанізації є публікації: Б. Посацького «Основи урбаністики. Територіальне і просторове планування» ([Посацький 2010](#)), О. Гладкого й С. Іщука «Географія міст. Геоурбаністика» ([Гладкий та ін. 2014](#)), О. Дронової «Геоурбаністика» ([Дронова 2014](#)), колективної монографії за редакцією К. Мезенцева, Я. Олійника і Н. Мезенцевої «Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін» ([Мезенцев та ін. 2017](#)), колективної монографії за редакцією Л. Руденка «Формування і розвиток мережі поселень України (картографічний аналіз)» ([Руденко 2023b](#)), атласу «Мережа поселень України (формування і розвиток)» за редакцією Л. Руденка ([Руденко 2023a](#)) та ін. Особлива увага урбаністичним процесам і сучасним проблемам урбіциду й відбудові міст в Україні відведена в провідному науковому географічному виданні держави – «Українському географічному журналі» ([Підгрушній та ін. 2024](#), [Руденко та ін. 2025](#), [Руденко та ін. 2023](#) та ін.). Загалом урбогеографічна тематика в Україні представлена численними науковими статтями (по 5-25 публікацій щорічно), захистами дисертаційних робіт, матеріалами наукових і науково-практичних конференцій тощо ([Мезенцев та ін. 2017](#)).

Мета цього дослідження – розкрити хронологічні та просторові особливості урбанізаційних процесів у західному регіоні України.

3. МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження були використані методологічні підходи: системно-структурний і ретроспективно-хорологічний; застосовані загальнонаукові та конкретнонаукові методи дослідження. За умов значної різноманітності й багатосторонньої інформаційної бази про формування і розвиток окремих міст, територіальних систем міських поселень, міських агломерацій використано метод системно-структурного аналізу. Огляд наукових досліджень і публікацій з геоурбаністики здійснено за допомогою літературного методу. Особливості формування міських поселень та їх розвиток і динаміка проаналізовані завдяки застосування методу діахронічного аналізу, статистичного і математичного (зокрема графічного та визначення коефіцієнтів) методів дослідження. Для співставлення особливостей зростання найбільшого, великих, середніх і малих міст використано метод порівняння, територіальні відміни географії міських поселень західного регіону України визначені картографічним методом. Інформаційною базою дослідження є матеріали державних переписів населення, Державного комітету статистики України, Головних управлінь статистики областей західного регіону України, наукові публікації.

Я.Джаман, А.Чернюх

Урбанізаційні процеси в західному регіоні України: ретроспективно-хорологічний аналіз

4. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Західноукраїнський регіон належить до староосвоєних територій, що визначило формування картини міського розселення. Нових міст дуже мало – 7, які становлять лише 5,9 % загальної їх кількості. Нові міста Новий Розділ (рік заснування – 1953) і Новояворівське (1965 р.) виникли у зв'язку з освоєнням родовищ Передкарпатського сірконосного басейну й розвитком хімічної промисловості, Нововолинськ (1950 р.) і Соснівка (1955 р.) – поблизу родовищ кам'яного вугілля Львівсько-Волинського басейну, Новодністровськ (1975 р.) – з початком будівництва Дністровської ГЕС, Вараш (1973 р.) – поблизу Рівненської АЕС, Дубляни (1968 р.) – місто-супутник Львова.

94,1 % кількості міст західного регіону України – старовинні поселення, які за часом надання магдебурзького права і статусу міста об'єднуються у групи:

1) у XII-XIV століттях – 15 міст: Володимир-Волинський (Волинська область), Берегове, Виноградів, Мукачеве, Тячів, Хуст (Закарпатська область), Галич (Івано-Франківська область), Жидачів, Львів, Самбір, Судова Вишня (Львівська область), Збараж, Тереховля, Шумськ (Тернопільська область), Хотин (Чернівецька область);

2) у XV-XVI століттях – 48 міст: Берестечко, Камінь-Каширський, Ковель, Луцьк, Любомль (Волинська область), Долина, Калущ, Коломия, Косів, Рогатин, Снятин, Тисмениця, Тлумач (Івано-Франківська область), Белз, Бібрка, Броди, Буськ, Великі Мости, Городок, Добромиль, Дрогобич, Золочів, Кам'янка-Бузька, Комарне, Миколаїв, Мостиська, Сокаль, Старий Самбір, Стебник, Стрий, Угнів, Хирів, Яворів (Львівська область), Березне, Дубно (Рівненська область), Бережани, Бучач, Копичинці, Кременець, Монастирська, Підгайці, Почаїв, Скалат, Тернопіль, Хоростків, Чортків (Тернопільська область), Герца, Чернівці (Чернівецька область);

3) у XVII-XVIII століттях – 19 міст: Горохів (Волинська область), Ужгород (Закарпатська область), Городенка, Івано-Франківськ (Івано-Франківська область), Перемишляни, Рава-Руська, Радехів, Рудки, Жовква, (Львівська область), Турка, Шептицький (Львівська область), Дубровиця, Острог, Рівне (Рівненська область), Борщів, Заліщики, Зборів (Тернопільська область), Вижниця, Кіцмань (Чернівецька область);

4) у XIX-XX століттях – 29 міст: Ківерці, Рожище, Устилуг (Волинська область), Іршава, Рахів, Свалява, Чоп (Закарпатська область), Болахів, Бурштин, Надвірна, Яремче (Івано-Франківська область), Борислав, Винники, Глиняни, Пустомити, Сколе, Моршин, Трускавець, Ходорів (Львівська область), Здолбунів, Корець, Костопіль, Радивилів, Сарни (Рівненська область), Вашківці, Заставна, Новоселиця, Сокиряни, Сторожинець (Чернівецька область) (Івченко 1999).

Економічною основою виникнення старовинних міст в західному регіоні України виступали, як правило, ремісничі, ярмаркові, а також аграрні функції, тому переважали малі поселення з людністю від 2 тис. до 6 тис. мешканців (Руденко 2023а). Частина поселень виконувала оборонні функції як міста-фортеці, замки, укріплені городища: Хотин, Володимир-Волинський, Снятин, Золочів, Підгайці, Тереховля, Львів, Добромиль, Дрогобич, Жовква, Самбір, Луцьк, Любомль, Ужгород, Мукачеве, Виноградів, Хуст, Галич, Дубно, Корець, Острог, Тернопіль, Бережани, Бучач, Збараж, Кременець, Скалат, Чортків та ін.).

Детальніше розглянемо динаміку міського населення і урбанізаційні процеси західного регіону України в другій половині ХХ ст. Якщо в цілому в Україні у 1959 р. уже було досягнуто довоєнної (перед ІІ світовою війною) кількості населення, то в західному регіоні це відбулося лише в 1970-их роках, а на території Тернопільської області довоєнної людності не було досягнуто. За даними перепису населення 1959 р. частка міського населення в західних областях становила 27,0 % (по Україні – 45,7 %). Найвищий рівень урбанізованості мала Львівська область (38,9 %), але й він поступався пересічно українському показнику. Найнижча урбанізованість була в Тернопільській (16,5 %) і Рівненській (17,1 %) областях (Джаман 2003).

Впродовж другої половини ХХ ст., за умови низьких показників урбанізованості,

Я.Джаман, А.Чернюх

Урбанізаційні процеси в західному регіоні України: ретроспективно-хорологічний аналіз

західноукраїнський регіон виділявся вищими темпами урбанізаційних процесів – зростанням як кількості міського населення, так і рівня урбанізованості, ніж Україна загалом (табл.1 і 2). Найшвидше міське населення зростало в Рівненській (в 3,6 раза), Тернопільській (у 2,8 раза), Івано-Франківській (в 2,5 раза) та Волинській (в 2,4 раза) областях. Загалом темпи приросту чисельності міського населення у західноукраїнському регіоні за 1959-2001 роки перевищили пересічно український показник на 30,3 %, а обласні показники були більшими від 7,4 % (у Закарпатській області) до 104,0 % (у Рівненській області). Темпи росту рівня урбанізованості в західних областях за цей період були вищими, ніж по Україні – на 22,2 %. По областях приріст показника урбанізованості був більшим, ніж в Україні, в 6 випадках і знаходився в межах 5,0 % (Львівська область) – 86,7 % (Рівненська область). Проте Закарпатська область мала нижчі показники – на 9,2 %, що було зумовлено переходом 8 селищ міського типу в категорію сільських поселень.

Таблиця 1. Темпи приросту кількості міського населення*

(разів; по відношенню до 1959 р.)

Області	1970 р.	1979 р.	1989 р.	2001 р.
Волинська	1,35	1,76	2,24	2,38
Закарпатська	1,19	1,65	1,94	1,88
Івано-Франківська	1,54	1,95	2,39	2,53
Львівська	1,40	1,67	1,99	2,00
Рівненська	1,83	2,59	3,36	3,57
Тернопільська	1,50	2,03	2,65	2,84
Чернівецька	1,44	1,66	1,95	1,96
Західноукраїнський регіон	1,43	1,81	2,21	2,28
Україна	1,34	1,59	1,81	1,75

*Складено на підставі даних переписів населення.

Таблиця 2. Темпи росту рівня урбанізованості*

(відсотків до 1959 р.; 1959 р. = 100 %)

Області	1970 р.	1979 р.	1989 р.	2001 р.
Волинська	123,9	154,8	188,4	201,2
Закарпатська	103,1	131,3	142,7	135,1
Івано-Франківська	135,1	159,6	184,2	190,4
Львівська	121,6	136,8	152,4	156,3
Рівненська	160,8	212,9	264,9	277,8
Тернопільська	141,2	189,7	247,3	268,5
Чернівецька	132,1	144,7	160,7	163,4
Західноукраїнський регіон	127,4	152,6	177,0	181,9
Україна	119,3	134,1	146,4	148,8

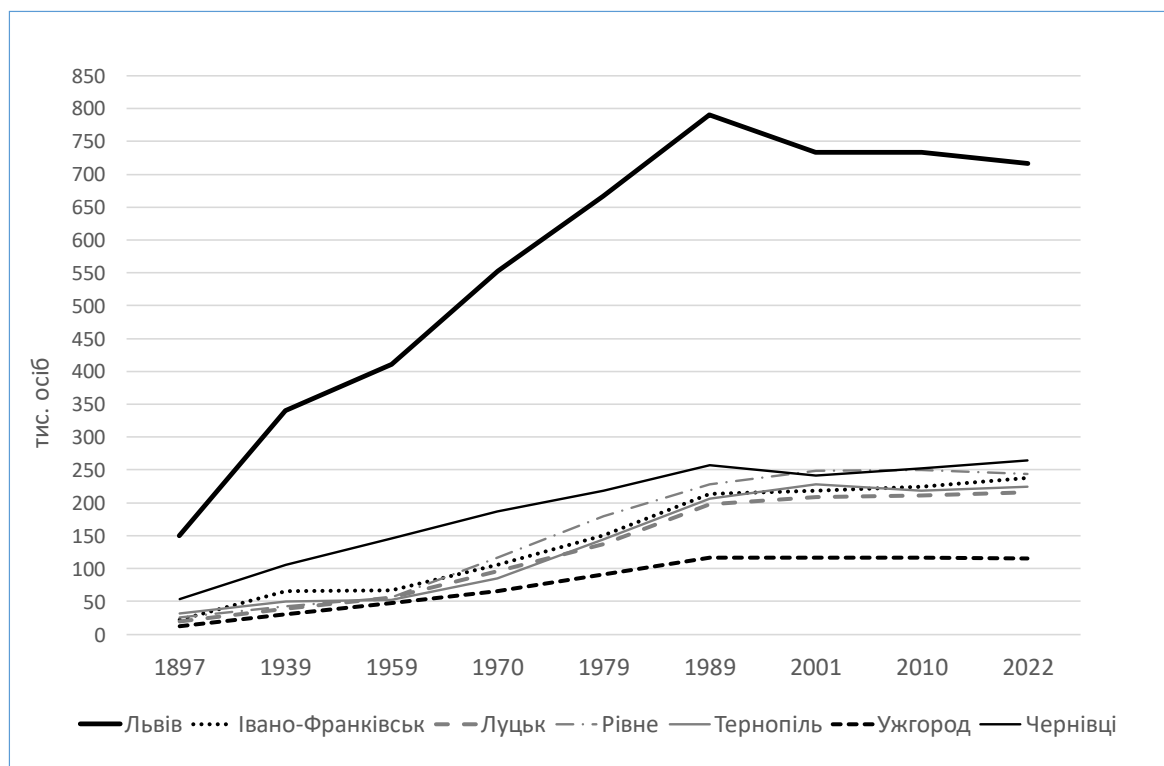
*Складено на підставі даних переписів населення.

Особливістю сучасного міського розселення західноукраїнського регіону є переважання малих міст (87,3 %). При цьому, значна частина містечок на початку XXI ст. не відповідала чинним критеріям визнання статусу міста: а) 10 міст мали чисельність до 5,0 тис. осіб (в інших регіонах таких міст не було), б) людність 33 міст складала від 5,0 тис. до 10,0 тис. мешканців (в інших регіонах держави – 22). Отже, 36,4 % (більше третини) міст західного регіону України мали кількість населення менше 10 тис. осіб. Більшість малих міст втратила колишні свої позиції в суспільній значимості, що зумовлено як історичними особливостями розвитку продуктивних сил, так і реформами адміністративно-територіального устрою країни.

Динаміка чисельності населення найбільшого міста західноукраїнського регіону (Львова) і великих міст (Луцька, Рівного, Івано-Франківська, Тернополя, Чернівців та Ужгорода) впродовж XX ст. відображена графіками (рис. 1). До цієї категорії міст належать тільки обласні центри.

Я.Джаман, А.Чернюх

Урбанізаційні процеси в західному регіоні України: ретроспективно-хорологічний аналіз

Рис. 1. Динаміка чисельності населення великих міст західного регіону України, тис. осіб

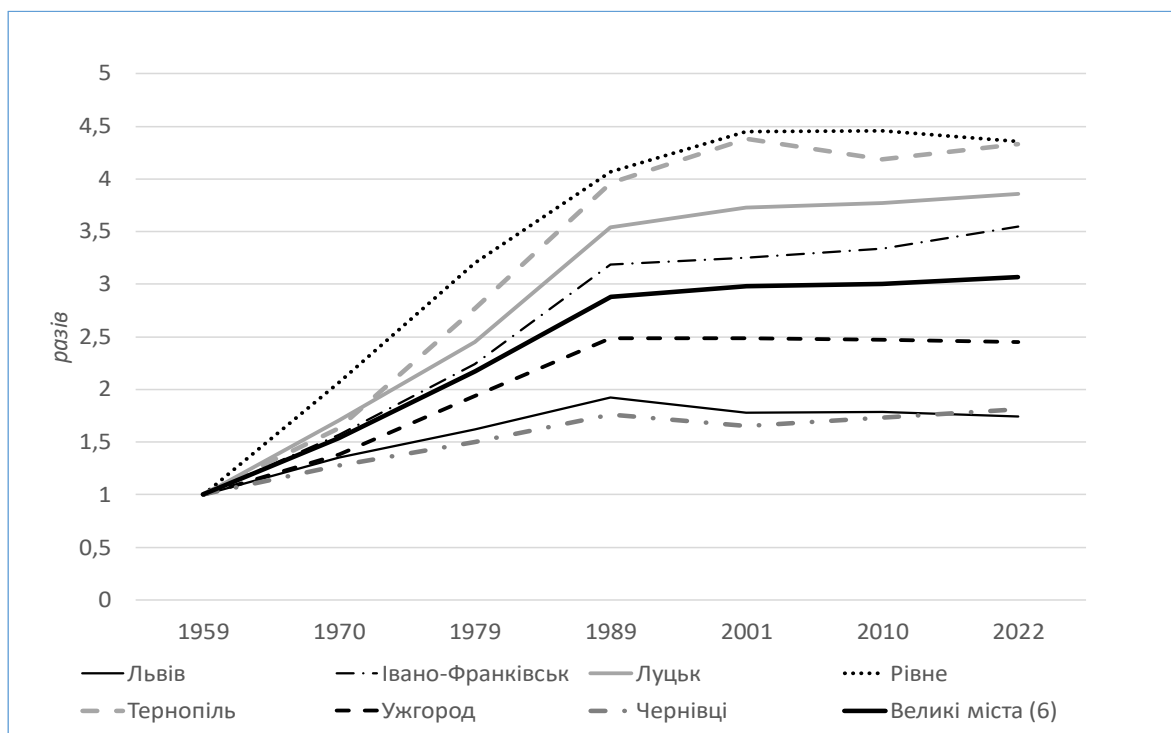
Найбільше місто Львів у 1897 р. нараховувало 150 тис. осіб і у 2,8 раза перевищувало людність другого за величиною місто Чернівці (54 тис. осіб) та в 12,5 раза людність Ужгорода (12 тис. осіб). Крива графіка зміни людності Львова впродовж ХХ ст. має стабільну стрімку динаміку зростання і виділяє його серед інших обласних центрів. В кінці ХХ ст. і на початку ХХІ ст. (1994-2022 рр.) кількість населення зменшувалась. Львів у 3 рази перевищує друге за людністю місто регіону, тобто більше, ніж за емпіричним правилом «ранг – розмір». Його ще в 1956 р. було включено до списку 48 крупних міст, у яких постановою Уряду колишнього радянського союзу з метою обмеження росту найбільших міст заборонялося будівництво нових і розширення існуючих промислових підприємств. Це знайшло своє відображення на подальшій динаміці людності Львова. Відносні показники темпів приросту жителів Львова в другій половині ХХ ст. відрізняються від абсолютних величин і поступалися відповідним показникам інших великих міст регіону (рис. 2). За 1959-1989 рр. населення Львова збільшилося в 1,9 раза (з 411 тис. до 791 тис. осіб), а 6 інших обласних центрів – у 2,9 раза.

У категорії великих міст як на початку, так і в середині ХХ ст. виділялися Чернівці: а) у 1897 р. вони були єдиним середнім за людністю містом, інші були малими; б) у 1959 р. Чернівці – велике місто (146 тис. осіб), 4 міста належали до групи середніх із людністю від 52 тис. (Тернопіль) до 67 тис. осіб (Івано-Франківськ), Ужгород – мале місто (47 тис. осіб). Кількість населення в 5 обласних центрах на межі тисячоліть (2001 р.) майже вирівнялась і становила від 209 тис. (Луцьк) до 249 тис. (Рівне). Останнім великим містом став Ужгород (117 тис. осіб) (рис. 1). За відносними показниками темпів приросту чисельності населення великих міст виділялися: а) Тернопіль і Рівне (в 4,3-4,4 раза), б) Івано-Франківськ і Луцьк (у 3,6-3,9 раза), в) Ужгород (у 2,5 раза), Чернівці (в 1,8 раза). Загальний тренд динаміки людності 6 великих міст регіону за 1989-2022 рр. має плавну криву повільного зростання населення (рис. 2).

Вагоме значення у формуванні територіальних господарських систем і систем розселення (в умовах низької урбанізованості території) відіграють середні міста, які виступають центрами міжрайонних систем розселення, а після проведення адміністративно-територіальної реформи – стали центрами укрупнених адміністративних районів.

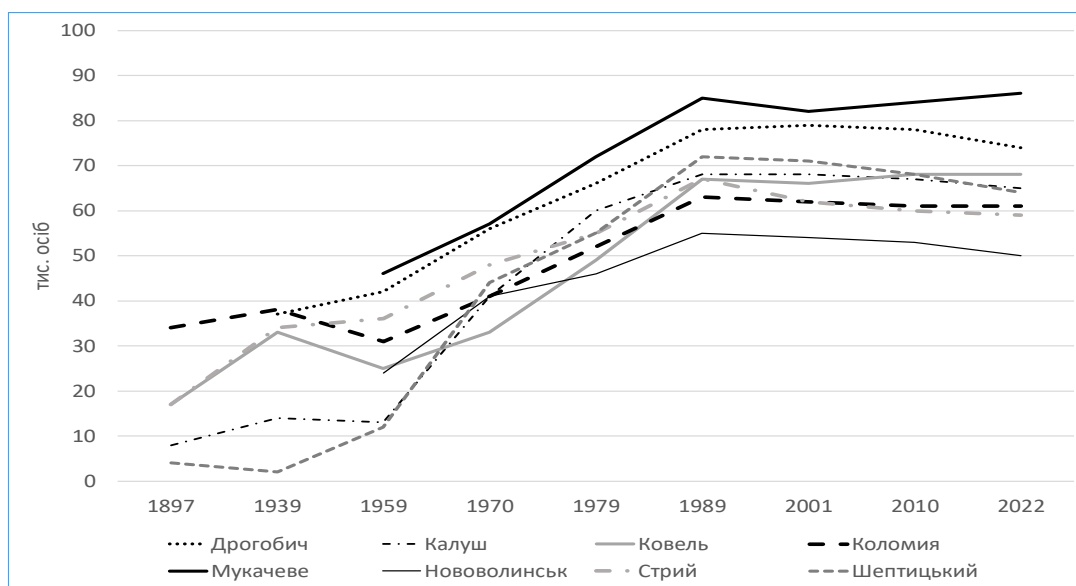
Я.Джаман, А.Чернюх

Урбанізаційні процеси в західному регіоні України: ретроспективно-хорологічний аналіз

Рис. 2. Темпи приросту чисельності населення великих міст західного регіону України (разів: по відношенню до 1959 р.)

До цієї категорії міст належать: Дрогобич, Калуш, Ковель, Коломия, Мукачеве, Нововолинськ, Стрий і Шептицький. На кінець XIX ст. своєю людністю виділялася Коломия (34 тис. осіб), яка вдвічі перевищувала людність Стрия та Ковеля, в 4,3 раза – Калуша, у 8,5 раза – Шептицького; була більшою за Івано-Франківськ, Луцьк, Рівне, Тернопіль, Ужгород. Впродовж першої половини XX ст. населення середніх міст постійно змінювалося під впливом історичних, політичних, соціально-економічних і демографічних умов. Період 60-80-их років XX ст. характеризувався значним зростанням їх економічного і демографічного потенціалів (рис. 3).

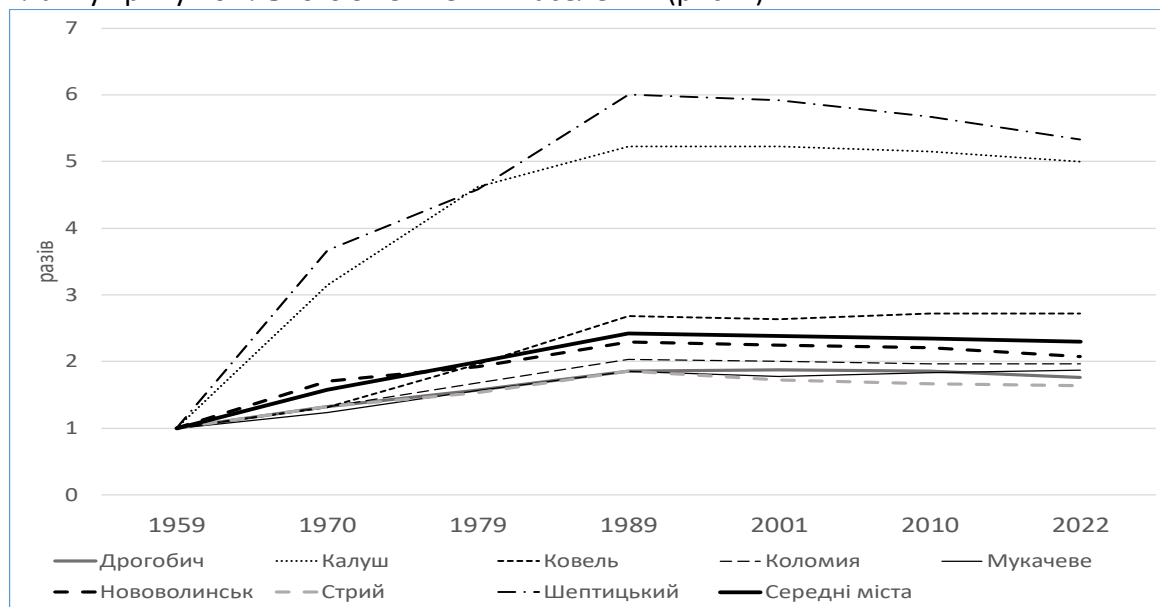
Рис. 3. Динаміка чисельності населення середніх міст західного регіону України, тис. осіб

Темпи приросту чисельності населення середніх міст західного регіону України (в 2,4 раза) за цей період поступалися темпам зростання великих міст (2,9), але були вищими, ніж

Я.Джаман, А.Чернюх

Урбанізаційні процеси в західному регіоні України: ретроспективно-хорологічний аналіз

зростання усього міського населення (2,2). Найвищі темпи приросту населення мали Калуш і Шептицький (у 5,2-6,0 раза), вищі за середні показники були властиві Ковелю (в 2,7 раза), нижчими середніх темпи зростання мали Коломия і Нововолинськ (у 2,0-2,3 раза), найповільнішими темпами збільшувалось населення Мукачєвого, Стрия, Дрогобича (в 1,8-1,9 раза). Загальний тренд динаміки людності 8 середніх міст західного регіону за 1989-2022 рр. має плавну криву повільного зменшення населення (рис. 4).

Рис. 4. Темпи приросту чисельності населення середніх міст західного регіону України (разів; по відношенню до 1959 р.)

5. ВИСНОВКИ

Західноукраїнський регіон – староосвоєна територія, що відобразилося на формуванні картини міського розселення. 94 % міст – стародавні поселення, економічною основою їх виникнення виступали в основному ремісничі, ярмаркові та аграрні функції, тому переважали малі поселення людністю від 2 тис. до 6 тис. жителів. Нових міст (7) мало, їх поява зумовлена переважно освоєнням родовищ корисних копалин (кам'яного вугілля, сірки), будівництвом електростанцій (АЕС і ГЕС).

За умови низьких показників урбанізованості, західноукраїнський регіон в другій половині ХХ ст. виділявся вищими темпами урбанізаційних процесів – зростанням кількості міського населення і рівня урбанізованості, ніж Україна загалом.

До категорії найбільших міст належить тільки Львів – центр регіональної системи розселення. Львів у 3 рази перевищує друге за людністю місто регіону, тобто більше, ніж за емпіричним правилом «ранг – розмір». Його було включено до списку крупних міст, у яких з метою обмеження росту заборонялося будівництво нових і розширення існуючих промислових підприємств. Як результат – впродовж 60-80-их років ХХ ст. населення Львова збільшилося тільки в 1,9 раза, коли населення 6 великих міст західного регіону – в 2,9 раза.

Найвищими темпами в другій половині ХХ ст. зростали великі міста, причому серед них зростали центри тих областей, що мали найнижчий рівень урбанізованості: Рівне, Тернопіль, Луцьк. Загальний тренд динаміки людності 6 великих міст регіону в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. має плавну криву повільного зростання населення.

Середні за людністю міста зростали вищими темпами, ніж усе міське населення західного регіону. Загальний тренд динаміки людності середніх міст в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. має плавну криву повільного зменшення населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гладкий, О. В., Іщук, С. І. (2014). *Географія міст. Геоурбаністика*. Паливода А.В. [Hladkyi, O. V., Ishchuk, S. I. (2014). *Neohrafiia mist. Neourbanistyka*. Palyvoda A.V.].
2. Джаман, В. О. (2003). *Регіональні системи розселення: демогеографічні аспекти*. Рута, 176-181. [Dzhaman, V. O. (2003). *Rehionalni systemy rozselennia: demohrafiichni aspekty*. Ruta, 176-181].
3. Дронова, О. Л. (2014). *Геоурбаністика*. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». [Dronova, O. L. (2014). *Neourbanistyka*. Vydavnycho-polihrafichniy tsentr «Kyivskiy universytet»].
4. Івченко, А. (1999). *Міста України. Довідник*. НВП «Картографія», 89-104. [Ivchenko, A. (1999). *Mista Ukrainy. Dovidnyk*. NVP «Kartohrafiia», 89-104].
5. Мезенцев, К., Олійник, Я., & Мезенцева, Н. (Ред) (2017). *Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін*. Фенікс. [Mezentsev, K., Oliinyk, Ya., Mezentseva, N. (Red) (2017). *Urbanistychna Ukraina: v epitsentri prostorovykh zmin*. Feniks].
6. Підгрушний, Г. П., Сікорська, Л. Б. (2024). Нищення українських міст під час російської агресії (суспільно-географічний аналіз на прикладі Маріуполя). *Український географічний журнал*, № 1, 30-39. [Pidhrushnyi, H. P., Sikorska, L. B. (2024). Nyshchennia ukrainskykh mist pid chas rosiiskoi ahresii (suspijno-heohrafichniy analiz na prykladі Mariupolia). *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, № 1, 30-39].
7. Посацький, Б. С. (2010). *Основи урбаністики. Територіальне і просторове планування*. Видавництво національного університету «Львівська політехніка» [Posatskyi, B. S. (2010). *Osnovy urbanistyky. Terytorialne i prostorove planuvannia*. Vydavnytstvo natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnik»].
8. Руденко, Л. Г. (Ред.) (2023а). *Мережа поселень України (формування і розвиток): атлас*. Ін-т географії НАН України, 7-8, 14-17. [Rudenko, L. H. (Red.) (2023a). *Merezha poselen Ukrainy (formuvannia i rozvytok): atlas*. In-t heohrafii NAN Ukrainy, 7-8, 14-17].
9. Руденко, Л. Г. (Ред.) (2023b). *Формування і розвиток мережі поселень України (картографічний аналіз)*. Ін-т географії НАН України. [Rudenko, L. H. (Red.) (2023b). *Formuvannia i rozvytok merezhi poselen Ukrainy (kartohrafichniy analiz)*. In-t heohrafii NAN Ukrainy].
10. Руденко, Л. Г., Бочковська, А. І., Лейберюк, О. М., & Вишня, М. М. (2025). Регіональні зміни розселення міського населення України за 125 років (картографічний аналіз трендів). *Український географічний журнал*, 1, 81-89. [Rudenko, L. H., Bochkovska, A. I., Leiberiuk, O. M., & Vyshnia, M. M. (2025). Rehionalni zminy rozselennia miskoho naselennia Ukrainy za 125 rokiv (kartohrafichniy analiz trendiv). *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, 1, 81-89].
11. Руденко, Л. Г., Бочковська, А. І., Поливач, К. А., & Санталова, С. О. (2023). Суспільно-географічні чинники формування міської мережі України (1897-2022 рр.). *Український географічний журнал*, 2, 25-34. [Rudenko, L. H., Bochkovska, A. I., Polyvach, K. A., & Santalova, S. O. (2023). Suspijno-heohrafichni chynnyky formuvannia miskoi merezhi Ukrainy (1897-2022 rr.). *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, 2, 25-34].
12. *Народне господарство Української РСР у 1964 році: Статистичний щорічник* (1965). ЦСУ УРСР, 9, 13-15. [Narodne hospodarstvo Ukrainiskoi RSR u 1964 rotsi: Statystychnyi shchorichnyk (1965). TsSU URSR, s. 9, 13-15].
13. *Населення України, 2000 рік: демографічний щорічник* (2001). Державний комітет статистики України, 22. [Naselennia Ukrainy, 2000 rik: demohrafichniy shchorichnyk (2001). Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy, 22].
14. *Статистичний щорічник України за 2000 рік* (2001). Техніка, 319, 323-325. [Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2000 rik (2001). Tekhnika, 319, 323-325].

Yaroslav Dzhaman, Andrii Chernikh

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,
Department of Geography of Ukraine and Regional Studies
**Urbanization processes in the western region of Ukraine:
a retrospective-chorological analysis**

Keywords: urbanization, urbanization processes, agglomeration, large cities, medium-sized cities, settlement systems, dynamics, retrospective analysis, chorological characteristics, Western Region, Ukraine.

Abstract. This article examines the historical characteristics of urbanization processes in the western region of Ukraine. Time periods are identified and the number of settlements granted Magdeburg rights and city status is determined (in the 12th-14th centuries – 15 cities; 15th-16th centuries – 48; 17th-18th centuries – 19; and 19th-20th

centuries – 36 cities). The rates of growth in the urban population and the level of urbanization in the regions of Western Ukraine in the second half of the 20th century are characterized, and a comparative analysis with the average indicators for Ukraine is conducted. The dynamics of the population of the largest, large, and medium-sized cities over a 125-year period (1897-2022) are analyzed. The growth rates of the urban population by category (during 1959-2022) are determined.

The Western Ukrainian region is a long-settled area, a fact that has shaped the pattern of urban settlement. 94% of cities are ancient settlements; their economic foundations were primarily based on craft, market, and agricultural activities, which is why small settlements with populations ranging from 2,000 to 6,000 residents predominated. There are few new cities (7); their emergence is primarily due to the development of mineral deposits (coal, sulfur) and the construction of power plants (nuclear and hydroelectric).

Despite its low level of urbanization, the western Ukrainian region stood out in the second half of the 20th century for its higher rates of urbanization—specifically, growth in the urban population and the level of urbanization—compared to Ukraine as a whole.

Lviv is the only city in the region to be classified as a major city—it serves as the center of the regional settlement system. Lviv's population is three times that of the region's second-largest city, which exceeds the empirical "rank-size" rule. It was included in the list of major cities where, in order to limit growth, the construction of new industrial enterprises and the expansion of existing ones were prohibited. As a result, during the 1960s-1980s, Lviv's population grew by only 1.9 times, while the population of the six major cities in the western region grew by 2.9 times.

Large cities grew most rapidly in the second half of the 20th century. Among them, the regional centers in areas with the lowest levels of urbanization – Rivne, Ternopil, and Lutsk – developed most dynamically. The overall trend in the demographic dynamics of the region's six largest cities in the late 20th and early 21st centuries is characterized by a smooth curve of slow population growth.

Medium-sized cities grew at a faster rate than the overall urban population of the western region. The general trend in population dynamics for medium-sized cities in the late 20th and early 21st centuries was a gradual decline in population.

Дата першого надходження статті до видання: 15.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.05.2026